

Maja Bošković-Stulli, Priče iz moje davnine, Matica hrvatska, Zagreb 2007., 147 str.

Poigravanje sa svima poznatim naslovom knjige Ivane Brlić Mažuranić *Priče iz davnine* poigravanje je s tradicijom, točnije, s našim kolektivnim pamćenjem književnosti u kojemu *priče iz davnine* u svakome od nas obitavaju u različitom obliku osobnog doživljaja. *Priče iz moje davnine* Maje Bošković-Stulli, njezinim vlastitim riječima sa samoga početka knjige, "nisu cjeloviti memoari niti je autobiografija". Isto tako, ono što je napisano, napisano je "bez pretenzije da bude književnost".

Maja Bošković-Stulli književna je teoretičarka i folkloristica. Tijekom svojega životnoga vijeka – koji je u potpunosti bio *radni vijek* – objavila je više od deset knjiga o usmenoj književnosti, jednako kao što je priredila mnoge zbirke pripovjedaka i pjesama iz hrvatskih krajeva, "najvećim dijelom vlastitih zapisa i snimaka". Jednom riječju, Maja Bošković-Stulli dobro zna što su "priča i pričanje", kako pripovjedači oblikuju svoje pripovijedanje, kako se pokušavaju distancirati od ispriповijedanoga i istodobno približiti onomu što se u pričanju oblikuje. Ona itekako dobro zna da ispriповijedano nije "život sam", te da su složeni mehanizmi našega sjećanja i pričanja koji vladaju prostorom pripovijedanja o onome što zovemo *prošlost*. Zna da je vrlo rijetko pojedinac *gospodar priče* i da mnogo češće velika povijest gospodari malim pričama.

Kao folklorist u svojim je istraživanjima i na terenskome radu Maja Bošković-Stulli bez sumnje provela sate i sate, dane i dane *slušajući* druge, zapisujući i snimajući, pamteći ono što ti prirodni pripovjedači govore, pokušavajući ih pustiti da pričaju *sami* i znajući da to nikad u potpunosti nije moguće. Pišem sve ovo ne zato da bih olakšala uvod u prikaz njezine autobiografske knjige *Priče iz moje davnine*, nego zato što mislim da je upravo taj moment, *znati slušati druge*, ključan za razumijevanje njezina načina pripovijedanja. Slušanje drugih pretpostavka je polifonijskog diskursa u kojem se isprepleću glasovi mnogih. U *Pričama iz moje davnine* Maje Bošković-Stulli uz njezinu se priču oblikuju priče i sudbine drugih, u povijestima drugih osoba, njezine obitelji i prijatelja, odjekuje i njezina vlastita.

Po mnogo je čemu Maja Bošković-Stulli iznimna figura u hrvatskoj kulturi: desetljeća predanog znanstvenog rada nisu smirila njezinu istraživačku radoznalost, članstvo u Akademiji i ugledne međunarodne nagrade nisu je učinili hijerarhijski nedodirljivom osobom, tragičnu povijest vlastite obitelji i vlastite mladosti nikad nije koristila za pridobivanje pažnje javnosti. Odmjerena i skromna u ponašanju, racionalna i precizna u iskazu i radu, tako bi se mogla barem približno opisati. Ali kako opisati, predstaviti osobu koja nikad nije radila na predstavljanju same sebe u javnosti?

Priče iz moje davnine knjiga su sjećanja oblikovanih u četiri cjeline, naslovljene "Krpice sjećanja", "Prijatelji i obitelj", "Klopka za uspomene", "U okvirima znanosti". "Krpice sjećanja" niz su autobiografskih fragmenata koji čitatelju postupno oblikuju crtu života Maje Bošković-Stulli. Nije tu riječ o "mreži događaja", nikako ne mreži nekakvih "konstitutivnih"

ključnih događaja, crtu vlastita života autorica ispisuje od naoko nevažnih, disperznih fragmenata: jedan djetinji san, odlazak iz Zagreba 1941., dvije-tri scene sa studija u Moskvi, nasilni nacionalistički incident kojemu svjedoči ujesen 2006. godine. Iza riječi koje šturo ali jasno pokušavaju prikazati određene scene Maja Bošković-Stulli progovara o osjećaju koji u temelju definira njezin odnos prema stvarnosti, onoj događajnoj i političkoj – o osjećaju straha koji ne može smiriti prividno uređen život u mladoj demokraciji. Taj je strah začet u djetinjstvu koje je, kao i obitelj, oduzeo Drugi svjetski rat, ne spletom slučajnih ratnih okolnosti, već nacističkim, planiranim mehanizmom progona i genocida Židova. Kao pogovor mapi pjesama Magde Bošković *Obruč* (objavljenoj 1997.) Maja Bošković-Stulli je ispisala sjećanje na sestru, koja je kao politička aktivistica i Židovka stradala u jednom od ustaških logora 1942. godine. Posljednji put javila se iz logora u Đakovu. Slijedom kasnijih događaja stradavaju njezini majka i otac, majka počinivši samoubojstvo pred ustaškom stražom a otac u Jasenovcu. I konačna, jasna rečenica kojom Maja Bošković-Stulli sažima saldo NDH-ova terora: "No kad se spominje brojka koliko je Židova bilo u Zagrebu 1945., treba dodati da je to stoga jer su se vratili, a ne zato jer su tu preživjeli."

Tema sjećanja na holokaust otvara pitanje *književnosti svjedočenja*, područje koje je Maji Bošković-Stulli poznato i kao folkloristici i kao autoru osobne priče, pripovjednom nositelju osobnoga iskustva. Teorija diskursa, etnološka i književna teorija, upozoravaju na razlike u značenju između *svjedočanstva* i *svjedočenja*, odnosno, između historiografsko-dokumentarističkog svjedočanstva s jedne, a književnog svjedočenja (*testimonial literature*) s druge strane. Diskurzivna praksa svjedočenja tako klizi, kako u svojoj studiji o svjedočenju piše Renata Jambrešić Kirin, između "usmenog kazivanja i pisanog prikazivanja, između mimetičkog i dijegetskog prikazivanja, između priopćavanja i ispovjednih refleksija, između pripovjedne rekonstrukcije prošlog i sadašnjeg identiteta svjedoka, između dokumentarističkog i umjetničkog, između historiografskog i publicističkog diskurza, između vjerodostojnog i skeptičnog, između cjelovitog i fragmentarnog, između pouzdanog i nevjerojatnog, između izrecivog i neizrecivog" (nav. prema tekstu doktorske disertacije, str. 75).

Svjedočanstvo kao poseban diskurzivni oblik i svjedočenje kao posebna diskurzivna praksa pojavljuju se u različitim komunikacijskim situacijama i s različitim svrhama/funkcijama, ne pripadaju samo području historiografije i eventualno književnosti. Analizirajući osobine svjedočanstva i svjedočenja, Shoshana Felman je u knjizi *Crisis of Witnessing* naglasila komunikacijski, posebno apelativni element svjedočenja, naglašavajući da svjedočiti ujedno znači i "obvezati se", kao i "obvezati druge pripovijedanjem".

Etički i moralni aspekti vezani su uz praksu svjedočenja, od javne zakletve na istinu kada se svjedoči pred sudom ili porotom, do unutarnjeg *obvezivanja na istinu* kad pojedinac svjedoči o događajima o kojima *želi posvjedočiti*. Upravo ta unutarnja obveza svjedočenja poticajni je moment pripovijedanja Maje Bošković-Stulli. Knjigom *Priče iz moje davnine* ona izbjegava pripovjednu situaciju koja progona Prima Levija – situaciju u kojoj ga po povratku iz logora nitko ne sluša i nitko ne čuje: "Sanjao sam da se vraćam, da se vraćam u obitelj, da pripovijedam a da me ne slušaju." Za nas kao čitatelje, za Maju Bošković-Stulli, Prima Levija, Kerteszsa... – pripovijedanje o holokaustu nikad nije i ne može biti pripovijedanje u perfektu, dovršeno i ostavljeno, bez slušatelja i virtualnog sugovornika.

Andrea ZLATAR